

Peace Education in Action Lopend Vuurtje
geeft mij mijn passie
voor het onderwijs terug!

Verkorte versie praktijkonderzoek
'Lopend Vuurtje. Vrede begint bij jezelf en geef je door'

Uitgevoerd door Anke van Keulen, Bureau MUTANT, 2017
www.mutant.nl

peace
education
in Action

DE ONDERZOEKSVRAAG

“Lopend Vuurtje geeft mij de passie terug die ik voelde toen ik had besloten om basisschoolleerkracht te worden!” (Inge)

‘Lopend Vuurtje. Vrede begint bij jezelf en geef je door’ is een educatief programma voor kinderen in het basisonderwijs, met een speciale aandacht voor onderwijs aan kinderen in stressvolle situaties. Het programma, ontwikkeld en uitgegeven door de stichting World Peace Flame (WPF), gaat uit van de visie dat vrede vooral bereikt wordt door het positieve en het goede in jezelf en in anderen te zien en te stimuleren. Werken aan vrede is niet alleen heilzaam voor de geestelijke gezondheid van het individu, het is ook nuttig voor de gezondheid van de samenleving. Het gaat om het verband tussen politieke vrede en innerlijke vrede.

‘Lopend Vuurtje’ is zo samengesteld dat de onderdelen zowel als lessenserie als los gebruikt kunnen worden; er zijn lessuggesties en opdrachten die de kinderen individueel of in groepsverband uitvoeren. De opbouw bestaat uit drie delen:

- vrede in de wereld (wereldvredestmakers zoals Ghandi en Mandela)
- vrede dichtbij huis (in de klas, in de buurt)
- vrede in jezelf.

Er is een brede waaier aan activiteiten: op het gebied van creativiteit, van samenwerking, en van beweging en ademhaling.

Om zicht te krijgen op de vorderingen van het werken met ‘Lopend Vuurtje’ heeft de stichting WPF aan Bureau MUTANT gevraagd een praktijkonderzoek uit te voeren dat antwoord wil geven op de volgende vragen:

- Hoe past vredesonderwijs in het reguliere onderwijs?
- Welke interventies en activiteiten hanteren leerkrachten om vrede in de groep en de school te bevorderen? En hoe maken zij daarbij gebruik van het materiaal van ‘Lopend Vuurtje’?
- Wat vinden leerkrachten werkzaam bij gebruik van het lespakket ‘Lopend Vuurtje’?
- Welke reacties observeren zij bij kinderen in hun groep? Wat merken de kinderen op?
- Sluit ‘Lopend Vuurtje’ aan bij het reguliere onderwijs? Zo ja hoe? Zo nee, welke veranderingen zijn wenselijk?
- Hoe vindt implementatie en borging plaats?

Om antwoord te krijgen op deze vragen is een literatuuronderzoek uitgevoerd, gecombineerd met interviews met leerkrachten die met het pakket werken. Met de resultaten van het onderzoek wil de stichting WPF meer handreikingen aan leerkrachten geven alsook handreikingen voor verdere implementatie van het pakket.

“We hebben elke week klassenvergaderingen. We praten over wat de kinderen binnenbrengen aan actualiteit. Dus de aanslagen in Brussel, de vredesmarsen, de komst van de vluchtelingen, het is er allemaal. Lopend Vuurtje stimuleert kinderen hun mening te vormen en ook om zelf iets te doen!” (Evelien)

VREDESONDERWIJS EN LOPEND VUURTJE - THEORIE

“Vrede komt niet uit de lucht vallen. Vrede is een levensstijl, gericht op een cultuur van geweldloosheid en veiligheid.” (Verenigde Naties)

De definitie die de Verenigde Naties hanteren voor vredesonderwijs, wordt in dit onderzoek overgenomen: vredesonderwijs beoogt jonge mensen te leren dat vrede geen automatisme is, maar dat actief moet worden geïnvesteerd in het bereiken en het behoud van vrede. Vrede is een werkwoord. Vrede is meer dan de afwezigheid van oorlog: vrede is gericht op een cultuur van geweldloosheid en veiligheid. *“Peace is not self-evident. We need continual peace research and peace education, over and over again.”* Als vrede een cultuur is van geweldloosheid en veiligheid dan is het van belang zo’n cultuur te creëren, te stimuleren en te onderhouden. Voor opvoeding en onderwijs betekent dat dat kinderen een geweldloze en op veiligheid gerichte houding moeten verwerven.

VREDESONDERWIJS EN LOPEND VUURTJE BINNEN HET REGULIERE ONDERWIJS

Hoe kan vredesonderwijs aansluiten bij het reguliere onderwijs? De term ‘vrede’ komt niet voor in de kerndoelen van het basisonderwijs in Nederland. In opvoeding en onderwijs is er veel aandacht voor lichamelijke gezondheid (sport, voeding). Waarom dan geen aandacht voor het verbeteren van onze geestelijke gezondheid? Duurzame uiterlijke vrede is niet mogelijk zonder dat iedereen zijn eigen innerlijke vrede cultiveert.

Het kerndoel dat het dichtst bij de doelen van vredesonderwijs ligt is: *Oriëntatie op jezelf en de wereld*. Dit betekent dat aandacht wordt besteed aan thema’s als leren omgaan met jezelf en anderen, problemen oplossen en betekenis geven aan het bestaan.

‘Lopend Vuurtje’ versterkt wat de school al doet, het sluit aan bij diverse kerndoelen in het basisonderwijs; het is geen nieuw programma, maar ondersteunt de leerkracht bij reeds bestaande activiteiten. ‘Lopend Vuurtje’ draagt bij aan de onderstaande onderwijsdomeinen:

‘Lopend Vuurtje’ en sociaal emotionele competenties

In veel programma's van vredesonderwijs staat het bevorderen van de sociaal-emotionele competenties centraal. Hierdoor ontstaat in de klas meer samenwerking, meer ontmoeting en vriendschap en meer begrip voor elkaar. In 'Lopend Vuurtje' staan diverse activiteiten die de sociaal- emotionele competenties bevorderen. Zoals diverse ademhalings- en bewegingsoefeningen die bijdragen aan de emotionele balans van kinderen en aan hun concentratie; elkaar complimenten geven, een digitaal zelfportret maken. Belangrijk onderdeel is het omvormen van negatieve emoties, door bijvoorbeeld het maken van een verdrietige persoon om die daarna om te vormen tot een blij en krachtig persoon. Ook het armbandjesexperiment helpt om negatieve gedachten om te vormen.

‘Lopend Vuurtje’ en een veilig schoolklimaat

“Kinderen zijn zo enthousiast, ze vragen me ‘Juf wanneer gaan we weer de geheime vriend doen?’ (Mira)

Programma's voor vredesonderwijs die aandacht schenken aan een veilig schoolklimaat werken tevens aan het voorkomen van pestgedrag. In 'Lopend Vuurtje' zijn diverse activiteiten gericht op het maken van vrienden met de benodigde vaardigheden als empathie, voor jezelf opkomen, voor de ander opkomen, positief denken en denken in oplossingen.

'Lopend Vuurtje' geeft activiteiten die rust en concentratie bevorderen, voor het individuele kind en gezamenlijk in de groep. 'Lopend Vuurtje' geeft ook suggesties voor het leren om positief te denken over jezelf en over anderen, en daarnaar te handelen. In de opdrachten wordt gezocht naar de overeenkomsten tussen mensen; kinderen worden uitgenodigd om te zoeken naar oplossingen voor problemen. Het bijhouden van een vredes klasboek bevordert de verbondenheid in de groep en het vieren van lichtfeesten (uit diverse religies) geeft ook verbondenheid met de thuiscultuur.

‘Lopend Vuurtje’ en democratisch burgerschapsvorming

Burgerschapsvorming en vredesonderwijs hebben veel raakvlakken en lopen vaak in elkaar over; in Lopend Vuurtje zijn diverse activiteiten – zowel in de klas als in de eigen buurt - gericht op samenwerking, iets voor een ander over hebben, het nemen van initiatieven, bestrijden van vooroordelen, tegengaan van pesten, en oog hebben voor de wereld. Voorbeelden van activiteiten in Lopend Vuurtje: leren van wereldvredesmakers zoals Ghandi en Mandela, vredesmakers in jouw buurt (ken je ze?), wat kun jij doen? (door zelf een bijdrage te leveren vermindert een gevoel van machteloosheid en ontstaat juist meer hoop), positief nieuwskrant maken, welke ideeën heb je om de school vrediger en veiliger te maken?

‘Lopend Vuurtje’ en morele ontwikkeling (religie, levensbeschouwing)

Vredesonderwijs heeft duidelijk een morele component, met als doel de morele bewustwording en morele houding van kinderen te ontwikkelen, een houding die vreedzaam samenleven bevordert. Morele opvoeding heeft ook een duidelijke link met levensbeschouwelijk en religieus onderwijs. In Lopend Vuurtje wordt herhaaldelijk ingegaan op morele vragen zoals armoede en rijkdom, empathie, onzelfzuchtigheid, omzien naar de ander. Voorbeelden van activiteiten zijn: wat betekent voor jou vrede? Wat kun je doen en laten (minder snoepen, iets weggeven), wat is je droom? het vieren van lichtfeesten uit diverse religies.

‘Lopend Vuurtje’ en kinderen in stressvolle situaties en vluchtelingkinderen

“Het materiaal en de oefeningen zijn heel geschikt om kinderen bewust te maken van hun positie in de wereld: over arm en rijk, over vluchtelingen ....” (Patrick)

Leerkrachten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan kinderen die veel hebben meegemaakt. En ervoor zorgen dat alle kinderen vredig met elkaar kunnen omgaan. Hebben alle kinderen het gevoel dat zij welkom zijn en erbij horen? Een veilig en vredig klimaat in de klas draagt hieraan bij. Worden de onderlinge verschillen tussen kinderen en gezinnen geaccepteerd en gerespecteerd? Hoe om te gaan met ‘Samen Verschillend’ zijn, met vooroordelen, met pesten? In ‘Lopend Vuurtje’ komen deze thema’s aan bod bij: jezelf en anderen tekenen, liedjes en boeken over Samen Verschillend zijn, een familiemuur maken, ontspanning, spel en vrolijkheid in de klas.

Bij kinderen die veel hebben meegemaakt, worden leerkrachten vaak ook zelf emotioneel geraakt. Om daar (professioneel) mee om te kunnen gaan, zijn in ‘Lopend Vuurtje’ ontspanningsoefeningen voor de leerkracht opgenomen.

‘Lopend Vuurtje’ en maatschappelijke thema’s

“We hebben elke week klassenvergaderingen. We praten over wat de kinderen binnenbrengen aan actualiteit. Dus de aanslagen in Brussel, de vredesmarsen, de komst van de vluchtelingen, het is er allemaal. Lopend Vuurtje stimuleert kinderen hun mening te vormen, en ook om zelf iets te doen!” (Evelien)

Kinderen brengen onderwerpen de klas in door wat zij horen en zien thuis, op straat en in de media. Het vraagt inspanning én deskundigheid van de leerkracht om deze reacties en emoties van kinderen te bespreken en in goede banen te leiden. Lopend Vuurtje geeft suggesties voor oefeningen, zoals de wereldvredestmakers, wat is genoeg en wat heb je teveel? wat kun je doen en laten? Er zijn ook verhalen die positieve eigenschappen bij kinderen kunnen bevorderen, zoals samenwerken, voor elkaar zorgen, vertrouwen in jezelf hebben, hulp bieden.

“De kinderen vinden het fijn om hun meningen te delen, ze vinden het belangrijk dat iedereen dezelfde rechten en dezelfde behandeling krijgt, dat dragen ze ook uit. Door uitwisseling van de filmpjes met de school in Damascus, beseffen de kinderen hier in wat voor andere situatie de kinderen in Syrië leven. Onze kinderen krijgen een breder beeld van het leven, ze leren respect te hebben voor anderen en ze leren ook zelf een mening te vormen.” (Evelien)

ERVARINGEN MET 'LOPEND VUURTJE' – PRAKTIJK

Wat vinden leerkrachten belangrijk in vredesonderwijs en in 'Lopend Vuurtje'? Rust en vrede in jezelf vinden, begrip voor elkaar hebben en bewustwording van internationale en maatschappelijke thema's. Leerkrachten die met vluchtelingkinderen werken geven aan dat 'Lopend Vuurtje' zeer wel bruikbaar is voor deze groep kinderen.

Kinderen hebben in deze tijd nodig om vrede in zichzelf te ervaren, rust te ervaren, bij zichzelf terug te keren. De aandacht bij kinderen is snel verzwakt, ik ga samen met ze de stilte opzoeken, een rustige ademhaling oefenen. (Mira)

'Lopend Vuurtje' is zo samengesteld dat de onderdelen zowel als lessenserie als los gebruikt kunnen worden; er zijn lessuggesties en opdrachten die de kinderen individueel of in groepsverband uitvoeren.

Het pakket sluit helemaal aan bij de kerndoelen, en zeker bij burgerschapsvorming. (Evelien)

We koppelen het aan leerdoelen omtrent veiligheid. (Patrick)

In Vlaanderen hebben leerkrachten de doelen geformuleerd in het kader van katholiek godsdienstonderwijs.

De leerkrachten hebben een vrije keuze, het is een open pakket waaruit onderdelen gebruikt kunnen worden. 'Lopend Vuurtje' is niet bedoeld als nieuw of extra vak.

Met dit materiaal kun je je eigen balans vinden, je kunt zelf je gereedschap uitkiezen, het is vrij te gebruiken, niet een heel strak een gedetailleerd programma. (Patrick)

Ik heb zelf werkbladen bij de wereldvredesmakers gemaakt, kinderen zoeken iets op op Wikipedia, en vertellen dan in de klas van wat ze gevonden hebben. We bekijken ook filmpjes op school tv. (Mira)

In de didactische aanpak vinden leerkrachten belangrijk: luisteren naar kinderen en hun ideeën serieus nemen, dichtbij henzelf beginnen, bezinnings- en rustmomenten inbouwen, bespreken 'wat kun jij doen?', maatschappelijke thema's bespreken.

Het belangrijkste is dat je luistert naar kinderen, zij hebben hun ideeën over vrede en hoe zij een vreedzame wereld willen maken. (Evelien)

De leerkrachten zijn van mening dat de verschillende onderdelen van 'Lopend Vuurtje' zeer bruikbaar zijn, sommige leerkrachten hebben zelf het materiaal wat aangepast of zelf extra materiaal gemaakt.

Op welk moment gebruiken de leerkrachten het materiaal? Er zijn leerkrachten die elke week of elke dag een moment inbouwen voor 'Lopend Vuurtje', anderen gebruiken speciale momenten zoals de adventtijd of de mei-periode waarin WO II wordt herdacht.

De leerkrachten geven aan dat de kinderen enthousiast en positief reageren, geïnteresseerd zijn en thuis erover vertellen. Ze vragen de leerkracht om meer activiteiten of om een herhaling ervan.

De kinderen zijn heel enthousiast. Ze praten er met elkaar over en ze vertellen het ook thuis aan hun ouders. En zo komt het dat we ook op de ouderbijeenkomsten over Lopend Vuurtje praten. (Monique)

AANBEVELINGEN

Op basis van dit praktijkonderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Bij implementatie van en communicatie over Lopend Vuurtje is het aan te bevelen expliciet de aansluitende onderwijsdomeinen te noemen: sociaal emotionele competenties, een veilig schoolklimaat, democratisch burgerschapsvorming, morele ontwikkeling, kinderen in stressvolle situaties en vluchtelingkinderen, maatschappelijke thema's in de klas. Dit bevordert dat het programma niet als iets nieuws of iets extra's wordt ervaren, maar eerder als verdieping en aanvulling.
- Regionale werkgroepen Lopend Vuurtje of World Peace Flame kunnen scholen ondersteunen met gastlessen, workshops of bovenschoolse events. Dit ontlast leerkrachten die vaak al werkdruk ervaren en geeft hen tegelijkertijd nieuwe lessuggesties. Een voorbeeld hiervan is de werkgroep Wereldvredesvlam Twente. <http://www.wereldvredesvlamtwente.nl/>
- In opvangklassen van vluchtelingkinderen/asielzoekerskinderen heeft een dagelijks korte aandacht aan Lopend Vuurtje een positief effect: het versterkt de veiligheid en het welbevinden van de kinderen, als ook versterkt het een positief pedagogisch klimaat in de klas.
- Op basisscholen met een intensieve planning komt Lopend Vuurtje het best uit de verf in speciale projectweken, bijvoorbeeld rond de jaarlijkse vredesweek in september, rond de adventtijd of in de meiperiode waarin de Tweede Wereldoorlog wordt herdacht.

IN HET KORT: LOPEND VUURTJE

- sluit aan bij de onderwijsdomeinen sociaal emotionele competenties, een veilig schoolklimaat, democratisch burgerschapsvorming, morele ontwikkeling, kinderen in stressvolle situaties en vluchtelingkinderen, maatschappelijke thema's in de klas;
- versterkt en verdiept wat de school al doet;
- spreekt leerkrachten aan omdat kinderen zelf actief worden met betrekking tot vrede;
- spreekt leerkrachten aan omdat het vrede en rust stimuleert in de klas en in ieder kind.

... voor mensen met een 'onderwijshart'!

COLOFON

Auteur: Anke van Keulen, Bureau MUTANT

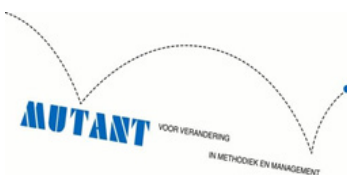
Bureau MUTANT is gespecialiseerd in onderzoek, methodiekontwikkeling en training in de sectoren onderwijs, zorg en kinderopvang. Anke van Keulen is sociaal pedagoog en schreef verschillende boeken, onder andere over jonge kinderen en democratisch burgerschap (Jonge burgers, 2013; Denk groot, doe klein, 2013), samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang (2014), Utrechts kwaliteitskader voor het jonge kind (2013/2014), diversiteit in opvoedingsstijlen (2009), professionalisering in de lerende organisatie en lerende teams (2010). www.mutant.nl.

Het volledige onderzoeksrapport is te downloaden op www.peace-education-in-action.nl

Uitgever: Stichting World Peace Flame Foundation

www.worldpeaceflame.org

www.peace-education-in-action.nl

peace
education
in Action